

Florin Daniel MIHAI*

**PROCESUL DE LA HELSINKI ȘI IMPORTANȚA COMISIEI
PENTRU SECURITATE ȘI COOPERARE ÎN EUROPA**

***The Helsinki Process and the importance of the
Commission on Security and Cooperation in Europe***

Abstract: *This paper analyzes the importance of the Commission on Security and Cooperation in Europe, a commission which was part of the UN and which was legitimized with the signing of the Helsinki Final Act, on 1 August 1975. This act was signed by the political leaders of the 35 countries participating at the process. The most important provisions of the Final Act are those relating to the human rights and security and cooperation in Europe. Also, the paper analyzes the relations between East and West during the meetings that followed the Helsinki moment.*

Keywords: *CSCE, UN, Helsinki Final Act, human rights, East and West, political leaders.*

* * *

În deschiderea acestui articol doresc să descriu importanța, care se naște odată cu semnarea Actului Final de la Helsinki, unei noi comisii din cadrul ONU și anume cea a Comisiei pentru Securitate și Cooperare în Europa. Aceasta se poate compara în timp cu puterea economică a Uniunii Europene ori cea militară a NATO, una peste alta este vorba de o structură care, după cum voi evidenția, va supraveghea și va lua măsuri în ceea ce privește statele semnatare ale Actului final precum și raportul la acesta, făcând parte din tabloul arhitecturii actualei Europe. CSCE (din 1 ianuarie 1995-OSCE), plecând de la 35 de state inițial a ajuns, în urma întârilor de la Belgrad, Madrid, Viena, Paris etc să câștige putere și să reușească să determine schimbări la nivelul securității și cooperării de pe coastele Pacificului ale SUA și Canada până la aceleași țarmuri ale Rusiei, însumând 57 de țări. Altfel spus, deși este o organizație născută pe pământ european, CSCE poate fi socotită ca o organizație euroasiatică și euroatlantică. Ingeniozitatea unei asemenea structuri este născută atât prin longevitate, cât și prin faptul că această organizație a fost replicată în alte structuri locale¹.

* M.A. student, Faculty of History, Philosophy and Theology, "The Lower Danube" University of Galati, Romania; florynmyhay2008@gmail.com .

¹ De exemplu Pactul de Stabilitate pentru Țările Sud-Estice realizat în 1999 și transformat în 2008 în Consiliul Cooperării Regionale (RCC).

Așa cum spuneam, puterea CSCE-ului s-a clădit în timp și crescând odată cu întâlnirile ce au urmat după cea de la Helsinki din 1975. Cele care interesează în cadrul temei noastre sunt cele de dinainte de 1989 și anume: Belgrad (1977-1978); Madrid (1980-1983) și Viena (1986-1989).

1 Belgrad (1977-1978)

Fig.1.O caricatură a lui Hans Geisen care simbolizează poziția ireconciliabilă a statelor vestice și triumfătoarea URSS, care ignoră obligațiile sale privind drepturile omului².

Prima întâlnire în scopul de a analiza efectul actului semnat la Helsinki în 1975, s-a ținut la Belgrad între 4 octombrie 1977 și 9 martie 1978.³ Trebuie spus că, atmosfera în pragul acestei întâlniri nu era cea așteptată. Statele vestice erau, din punct de vedere politic încă slabe și mult prea dependente de SUA, președintele Mao considera Conferința de la Belgrad drept un nou Dunkerque al Vestului, iar Kissinger declara că *pacea nu poate supraviețui unui alt moment ca cel din Angola*. Jaakko Iloneimi, un important diplomat finlandez, argumenta ideea cum că întâlnirea de la Belgrad trebuie să contribuie la întărirea păcii ci nu să reprezinte doar un test al acesteia.⁴ Așadar, această întâlnire venea prea devreme după semnarea Actului final, cu așteptări mult prea exagerate. În timpul procesului de la Helsinki, partea americană prin administrația Nixon-

² Caricatură a lui Hans Geisen, disponibilă online la adresa:

http://www.cvce.eu/obj/cartoon_by_geisen_on_the_meeting_of_the_csce_held_in_belgrade_and_human_rights_1977-en-92378781-5e3c-4ef6-9a17-8b7a83601a57.html (accesată la data 02.11.2014).

³ John Fry, *The Helsinki Process. Negotiating security and cooperation in Europe*, WashingtonDC, National Defense University Press, 1993, p. 23.

⁴ Vladimir Bilandzic, DittmarDahlmann, Milan Kosanovic (eds.), *The First CSCE Follow-up Meeting and the Crisis of Détente*, ed. V&R Unipress, Göttingen, 2012, pp. 9-10.

Kissinger, nu dorea să amenințe supremația URSS în Estul Europei, de altfel, Kissinger era încă circumspect în ceea ce privea importanța CSCE-ului. Dar această atitudine se va schimba la Belgrad: într-o notă adresată președintelui Jimmy Carter, consilierul pe probleme de securitate națională, Zbigniew Brzezinski, descria deliberările de la Belgrad ca un succes datorită faptului că sovietici au fost puși în defensivă, în timp ce unitatea statelor vestice a fost păstrată⁵. Tot același personaj l-a ajutat pe Jimmy Carter în lupta politică pentru Președenția SUA și l-a determinat pe acesta din urmă să seteze ca prioritară problema drepturilor omului în politica externă. Brzezinski îi scria lui Carter:

„Nu ataca toată Înțelegerea. Așa-numitul Basket Three ne dă dreptul - pentru prima oară - să insistăm pe problema drepturilor omului fără să intervenim în treburile interne ale comuniștilor. În consecință, el reprezintă un atu pentru noi, și ar trebui să lucrezi la această propunere, nu ca Republicanii care au fost indiferenți față de această oportunitate⁶”.

De menționat că, Departamentul de Stat s-a focusat asupra problemei drepturilor omului și a coșului al III-lea, care face referire la contactele umane, libertatea informației etc. iar Casa Albă s-a axat pe problemele bilaterale.

De partea cealaltă, liderul estic, URSS, chiar înainte de întâlnirea de la Belgrad, a adoptat o nouă Constituție menită să enunțe îndeplinirea obiectivelor dictaturii proletariatului și erijarea sa într-un stat al întregului popor⁷. În această Constituție apar false „*amendamente*” adaptate după Actul final, semnat inclusiv de URSS, în 1975. Astfel, sunt stipulate în noua lege fundamentală libertatea cuvântului, libertatea presei, libertatea de asociere, libertatea credinței ori libertatea de exprimare artistică dar, este lesne de înțeles că astfel de drepturi cetățenești nu reprezentau decât o *spoială* democratică, în fapt ele contrastând puternic cu ideologia marxist-leninistă și au fost neputincioase în fața abuzurilor. De asemenea, erau trecute în noua Constituție și drepturi de tip socialist ca dreptul la muncă, odihnă și timp liber, îngrijirea sănătății etc. Un alt lucru important este acela că noua Constituție nu conținea amendamente care să protejeze drepturile individuale, astfel posibilitățile cetățeanului de a raporta diferite abuzuri erau nule ori foarte reduse.

Iată, așadar, starea de lucruri dinaintea Conferinței de la Belgrad: SUA pregătite să își schimbe politica externă prin accentul tot mai grav pus pe problema drepturilor omului dimpreună cu statele vestice, aliate NATO, și o Rusie vulnerabilă în acest domeniu dar cu încercări de mascare a abuzurilor prin abilități politice menite să servească acestui scop. Dar

⁵ *Ibidem*.

⁶ Sarah B. Snyder, *Human Rights Activism and the End of the Cold War*, New York, Cambridge University Press, 2011, p. 84.

⁷ Este vorba de așa-numita Constituție *Brejnev* adoptată la 7 octombrie 1977, numele oficial al ei fiind „Legea Fundamentală a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste”.

aceasta, vom vedea, nu este singura problemă a URSS-ului, anumite state estice vizau diferite scopuri independente de Uniune; de exemplu, România a urmărit la Belgrad să își asigure neamestecarea în treburile interne și egalitatea în relațiile internaționale, precum și stoparea uzului de forță sub orice formă. Pentru Polonia, întâlnirea de la Belgrad a reprezentat o oportunitate bună pentru confirmarea graniței cu Germania(Odder-Neisse) dar au fost prezente în agenda poloneză și aspecte legate de economie, tehnologie ori îmbunătățirea rețelei de drumuri Est-Vest⁸.

Revenind la SUA, am menționat că prioritatea acestuia în cadrul CSCE a devenit problema drepturilor omului cu scopul de a stopa, sau cel puțin a reduce, abuzurile produse în statele estice, în special, în URSS. Odată cu alegerea, în 1977, ca președinte al SUA a lui Jimmy Carter, problema drepturilor omului devenea prioritatea numărul unu în politica externă americană în detrimentul păcii, această schimbare determinând o poziție fermă a statelor vestice la Belgrad care apărau principii ca „neamestecul în treburile interne” și „respectarea drepturilor omului”⁹, ceea ce a generat, aparent, un ireconciliabil conflict. Schimbarea atitudinii SUA față de CSCE a dat un ajutor nesperat disidenților care luptau împotriva abuzurilor; de altfel, de acum încep să se intensifice manifestările acestor grupuri dar, totodată, aceștia vor lua contact puternic cu CSCE-ul și se va dezvolta o rețea în întreaga Europă a acestora. Mai mult, ambasadorul american Goldberg a reproșat omologului său rus, Vorontsov, tratamentul la care sunt supuși disidenți sovietici¹⁰. Acest conflict a pus chiar în pericol desfășurarea întâlnirii de la Belgrad și scopului său, celelalte state neprivind cu ochii buni șicanele dintre cele două super puteri.

Ceea ce a stat la baza formării acestor grupuri și a încurajării lor a fost înființarea Comisiei Helsinki - care avea la bază răspândirea în Estul Europei a Actului final pentru ca să afle toate aceste populații despre principii precum drepturile omului și principalele libertăți aprobate de fiecare guvern în parte - la în iunie 1976, de către Congresul american peste capul președintelui în exercițiu Gerald Ford¹¹. Rezultatul acestei acțiuni este că, la nici o săptămână de la crearea acestei structuri, Yuri Orlov a anunțat formarea la Moscova a „Soviet Helsinki Watch” (Grupul Public pentru Promovarea Respectării Înțelegerilor de la Helsinki în URSS)¹², iar astfel de grupuri au răsărit și în Ucraina, Armenia, Lituania ori Georgia.

În Cehoslovacia, în ianuarie 1977, circa 300 de oameni au înființat grupul așa-numit *Charter 77*, care publica articole despre starea amendamentelor implementate de guvernul cehoslovac¹³. Dar se mai cunosc activități și a altor grupuri: de exemplu, în Polonia, în 1977,

⁸ Vladimir Bilandzic, Dittmar Dahlmann, Milan Kosanovici, *op. cit.*, pp. 12-13.

⁹ John Fry, *op. cit.*, p. 23.

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Ibidem*, p. 26.

¹² *Ibidem*, p. 28.

¹³ Sarah Snyder, *op. cit.*, p. 69.

Comitetul pentru Apărarea Muncitorilor și-a lărgit activitățile incluzând și drepturile omului. Doi ani mai târziu, acest comitet va înființa primul Grup Helsinki de Monitorizare pentru ca în 1980 să formeze așa-numitul grup *Solidaritatea*¹⁴.

Dar, activitatea neașteptată a grupurilor de observare formate în Estul Europei a dus imediat la măsuri represive: în februarie 1977, autoritățile sovietice au realizat arestarea liderului „*Moscow Helsinki Watch*”, Yuri Orlov, pe motiv de înaltă trădare (articolul 64 din Codul Penal Sovietic)¹⁵, dimpreună cu alți patru membri importanți ai aceluiași grup. Sovieticii au ales să îi aresteze pentru a preveni „*abilitatea lor de a cauza controverse în Vest și de a isca reacții negative în diferite partide comuniste*”¹⁶.

În Cehoslovacia, Guvernul comunist a răspuns acțiunilor grupului *Charter 77* printr-o masivă propagandă împotriva membrilor acestui grup și a susținătorilor lor. De asemenea, s-au produs și arestări: Vaclav Havel purtătorul de cuvânt al grupului, Jiri Lederer ori Frantisek Pavlicek¹⁷. Trebuie spus că, mulți alți membri ai grupului au fost demși de la locul de muncă ori hărțuiți.

Însă, Vestul nu a stat cu mâinile cruciș; au apărut multe articole în publicații importante care denunțau politica abuzivă din URSS, Cehoslovacia, Polonia ș.a, iar SUA ajunge acum să facă oficială noua politică externă. Secretarul de Stat, Cyrus Vance, într-un discurs ținut la Universitatea din Georgia, în aprilie 1977, rezuma acțiunea de trecere a problemei drepturilor omului în politica externă a SUA, ceea ce făcea din aceasta un participant cu greutate în cadrul problemelor ridicate la Helsinki prin Actul Final și în lupta pentru implemetarea și respectarea acestora.

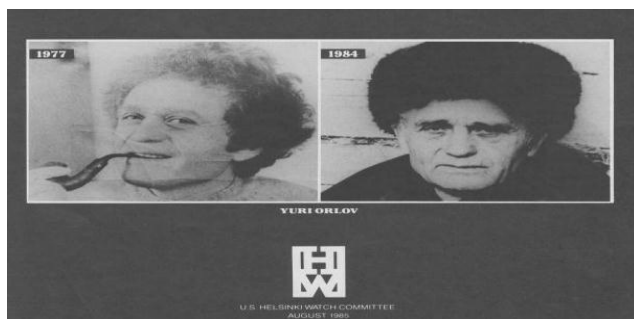

Fig. 2 Yuri Orlov în 1977 zâmbind (stânga) și același Y.Orlov după 7 de detenție în lagărele comuniste (dreapta)¹⁸.

¹⁴ John Fry, *op. cit.*, p. 29.

¹⁵ Sarah Snyder, *op. cit.* pp. 73-74.

¹⁶ Christopher Andrew and Vasili Mitrokhin, *The Sword and the Shield*, apud Sarah B. Snyder, *Human Rights Activism and the End of the Cold War*, New York, Cambridge University Press, 2011, p. 73

¹⁷ John Fry, *op. cit.*, p. 29.

¹⁸ Sarah B. Snyder, *op. cit.*, p. 120.

Aici se poate spune că ar fi și o reacție de orgoliu a Vestului, deoarece acesta consimțise prin semnarea Actului final de la Helsinki recunoașterea *status quo*-ului teritorial de după cel de-Al Doilea Război Mondial iar Estul, în schimb, răspundea cu aceste abuzuri și demonstra că problema drepturilor omului rămâne doar pe hârtie.

În acest climat internațional debutau discuțiile pregătitoare la 15 iunie 1977.¹⁹ Scopul acestor discuții era acela de a stabili data, durata, agenda etc. După opt săptămâni de discuții a fost adoptată așa-numita „*Yellow Book*” (*Carta Galbenă*-denumire preluată de la culoarea copertii):” *Deciziile Întâlnirii Pregătitoare pentru Organizarea Întâlnirii de la Belgrad*²⁰. S-au stabilit trei obiective fără o ordine clară: o revizuire a implementărilor Actului final, noi propuneri pentru desfășurarea pe mai departe a Procesului de la Helsinki și proiectul de încheiere al documentului.

Așadar, cu agenda de lucru stabilită, locul de asemenea stabilit, mai rămânea de stabilit data iar la 4 octombrie 1977 debutează întâlnirea de la Belgrad, un debut, însă, plin de dueluri vehemente între Est și Vest, în special pe problema drepturilor omului.

Întâlnirea de la Belgrad este cea care deschide șirul ședințelor pe tema implementării conținutului Actului final dar și înregistrarea și discutarea de noi propuneri.

În cadrul acestei întâlniri, pe lângă țările adeptе a diferitelor ideologii (vestică sau estică) sunt prezente, așa cum am amintit, și țări neutre sau non-aliante la NATO ori Pactul de la Varșovia. Țările N+N erau în favoarea continuării mecanismului folosit în cadrul Conferinței de la Geneva, dar pe parcursul întâlnirii acestea și-au dat seama că propunerile lor aveau șanse infime de reușită dacă nu ar fi reușit să creeze un consens general.

Au fost avansate peste 100 de propuneri pentru noi angajamente dar, până la data fixată de 22 decembrie, nu s-a putut ajunge la niciun consens²¹. Țările vestice își făceau griji în ceea ce privește puterea drepturilor omului de a influența și de a se integra în procesul de pace pe continent, pe când țările estice nu neapărat respingeau această idee dar căutau *alternative* pentru pace. De altfel, în istoria CSCE-ului întâlnirea de la Belgrad nu reprezintă un succes dar este notabilă datorită longevității (8 săptămâni) și faptului că s-a transformat într-o întâlnire care a ținut strict de drepturile omului și principalele libertăți cetățenești ceea ce a aprins spiritele între Est și Vest. Expertul pe probleme de Relații Internaționale, Alexis Heraclides, considera că Întâlnirea de Belgrad s-a comportat ca „*un*

¹⁹ Arie Bloed, *From Helsinki to Vienna: Basic Documents of the Helsinki Process*, vol. II, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1990, p. 13.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Arie Bloed, *The Conference on Security and Co-operation in Europe. Analysis and basic documents, 1972-1993*, partea întâi, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, 1993, p. 51.

*tribunal, unic în protejarea drepturilor omului care a mers mai departe decât discuțiile relevante din ONU sau alte forumuri internaționale*²²”.

Vestul, puternic susținut de noua administrație americană, instalată odată cu Jimmy Carter, care vedea Belgradul ca principala rampă de lansare a discuțiilor asupra drepturilor omului, sancționa nerespectarea Actului final și a principiului VII din „Basket One” precum și abuzurile asupra cetățenilor ce locuiau în URSS ori în alte părți est-europene precum Cehoslovacia sau RDG. Printre țările vestice cele mai vehemente se enumerau: Canada, Franța, Marea Britanie, RFG etc. chiar și țări neutre precum Suedia, Austria ori Elveția. Ambiția țărilor neutre și non-aliatelor a mers mai departe, acestea au inițiat un document, în decembrie 1977, lung de 4 pagini și care rezuma propunerile lor și prin care doreau să devină motorul negocierilor de la Belgrad, document care urma a fi discutat în a doua fază a întâlnirii. În ciuda optimismului arătat de delegația suedeză, condusă de Hans-Jorg Renk, un proiect pentru documentul ce ar fi trebuit să încheie întâlnirea, din partea URSS, din cadrul deschiderii celei de-a doua faze a întâlnirii, din ianuarie 1978, omitea intenționat orice propunere făcută anterior de orice delegație, fie ea vestică ori din partea N+N²³. Așadar, se dorea clar ca statele N+N să nu reprezinte un mediator în raporturile Est-Vest iar acest document consemna această intenție, mai ales estică.

Trebuie vorbit și despre propunerile făcute de către țările est-europene care au fost primite de către Vest ca unele de natură *propagandistă*²⁴.

Întâlnirea de la Belgrad a fost catalogată de mulți diplomați ca un eșec datorat atmosferei tensionate și a neînțelegerilor Vest-Est (Rusia considerând Actul final un succes pentru diplomația sa, nu mai era dispusă la noi concesii precum cele de la Geneva iar Vestul era nemulțumit de concesiile făcute URSS-ului și blocului comunist în schimbul a *nimic*, deoarece situația drepturilor omului rămânea aceeași în Est) iar acest eșec putea fi întărit cu faptul că întâlnirea s-ar fi putut încheia fără niciun document semnat. Într-un final, s-a încropit textul unui document, pe care doar România și Yugoslavia îl contestau datorită manierei de organizare și finalizare a acestuia, iar acesta prevedea reafirmarea prevederilor Actului final și continuarea procesului prin stabilirea următoarei întâlniri și anume la Madrid, în 1980. Totodată, acest document stabilea alte 3 întâlniri la nivel de experți pe diferite probleme și anume: o întâlnire la Montreux în 1978, pentru stabilirea de reglementări pașnice pentru dispute, alta la Bonn, tot în 1978, pentru organizarea unui Forum Științific și ultima la

²² Alexis Heraclides, *Security and Cooperation in Europe. The Human Dimension 1972-1992*, London, Frank Cass & Co. LTD, 1992, p. 51.

²³ Poul Villaume, Odd Arne Westad (eds), *Perforating the Iron Curtain. European Detente, Transatlantic Relations, and the Cold War, 1965-1985*, Copenhagen, Museum Tusulanum Press, 2010, p. 157.

²⁴ Alexis Heraclides, *op. cit.*, p. 53.

Valletta în 1979, obținută de delegația malteză pentru discutarea securității mediteraneene precum și stabilirea unei înțelegeri de discutare a acestei probleme în următoare întâlnire. Acest act a încheiat Întâlnirea de la Belgrad și a fost semnat la 9 martie 1978²⁵.

Eșecul Întâlnirii de la Belgrad, așa cum s-a putut observa este dat de problema drepturilor omului și abordarea agresivă pe acest subiect a SUA și a țărilor vestice, în special cea a lui Goldberg, în dauna uneia echilibrate care să antreneze ambele părți ale Europei și care să nu transforme întâlnirea în una a ideologiilor ori a propagandei și mai important care să nu amenințe existența CSCE-ului.

2 Madrid (1980-1983)

Fig.3 O poză care prefătează articolul celor de la „ABC”, În drumul spre dialog, și care îl are în prim plan pe premierul spaniol Felipe Gonzalez care va avea un rol decisiv în cadrul Conferinței²⁶.

Așa cum a fost stabilit și la încheierea Întâlnirii de la Belgrad, următoarea întâlnire pe probleme de securitate și cooperare a fost ținută la Madrid. Aceasta a debutat la 11 noiembrie 1980 și a durat până la 9 septembrie 1983²⁷. Întâlnirea de la Madrid debutează, însă, într-un perioadă dificilă pentru relațiile internaționale: URSS a trecut la invadarea Afghanistanului în 1979, iar în Polonia situația socială și politică era supusă unei puternice crize. La 31 decembrie 1981, președintele Partidului Muncitorilor Uniți generalul Wojciech Jaruzelski, a declarat legea marțială și a folosit forța militară pentru a înlătura grevele minerilor, și, totodată, a trecut la arestarea a unui număr mare de membri ai *trio-ului*

²⁵ *Ibidem*, p. 54.

²⁶ Francisco José Rodrigo Luelmo, în articolul *The Conference on Security and Cooperation in Europe. From Helsinki to Madrid (1973-1983). A multi-dimensional approach to security* (online), disponibil la adresa: <http://www.withthevoices.com/2013/01/07/a-new-security-and-defense-policy-for-spain-1975-1988-athe-conference-on-security-and-cooperation-in-europe-csce> (accesat la 02.11.2014).

²⁷ Rudolph Th. Jurrjens, *Efficacy and Efficiency in Multilateral Policy Formation: The Experience of ThreeArms Control Negotiations: Geneva, Stockholm, Vienna, Haga*, Kluwer Law International, p. 66.

*Solidaritatea*²⁸. Ca răspuns la această acțiune, președintele american Ronald Reagan a decis să aplice sancțiuni de natură economică și politică Poloniei, în schimb aliații vestici ai SUA s-au restrâns în jurul unei minime implicări. De altfel, această acțiune a SUA este considerată precum continuitatea politicii americane tradiționale, contrastând dorința Europei pentru stabilirea păcii și a cooperării și afectând relațiile Est-Vest dar totodată arată și o diferență de viziune în Vest.

Această decizie a fost analizată în studii recente despre anii '80, iar Helene Sjursen argumenta: „Văzând protejarea drepturilor omului ca o misiune națională, Statele Unite a pornit în realizarea acestui obiectiv de la premisa politicii de putere, cu prea puțină considerație pentru punctele de vedere ale aliaților săi vest-europeni(...)”²⁹. Iată cum administrația Reagan pune în pericol securitatea și cooperarea pe *bătrânul continent*, folosind metodele Războiului Rece dar și dând naștere unor puncte de vedere diferite în Vest. Ca o teorie, se poate argumenta faptul că SUA s-a văzut nevoită să dea un răspuns la invazia rușilor din Afghanistan, dar aceste două evenimente și maniera celor două super puteri de a acționa conturau oarecum ideea și teama unui *al doilea* Război Rece sau, cel puțin, ideea cum că cel vechi nici nu se încheiase. Mai ales că, Reagan provenea din *vechea gardă* și considera URSS, *imperium răului*, văzându-se nevoit să lupte împotriva acestuia a plantat în Europa rachete de croazieră și tancuri masive, de genul celor M26 Pershing.

Pornind de la această situație internațională, după cum spuneam, la 11 noiembrie 1980 s-a deschis conferința de la Madrid care trebuia să producă miracole pentru a ameliora lucrurile și a continua drumul spre pace și cooperare.

Debutul a fost greu, SUA amânându-și prezența din cauza *afacerilor*, iar Franța și Elveția cerând o amânare a acestei întâlniri. Situația a decurs așa timp de luni bune, iar CSCE nu se va afla deloc într-o condiție bună, mai ales și după eșecul de la Belgrad, ea nu își mai putea permite o altă conferință care să se încheie la fel. Plecând, din start cu o stare de concesi și oarecum cu deviza *quid pro quo*³⁰, încă de la negocierile Helsinki-Geneva-Belgrad, Madridul trebuia să schimbe această stare de lucruri.

În cadrul discuțiilor pregătitoare, care au durat până în miezul nopții de 10 noiembrie iar ziua oficială de deschidere era 11 noiembrie, s-a creată așa-zisa *Cartă Violet*³¹ care cuprindea agenda de probleme și modalitățile de organizare. Pentru prima dată au apărut temeri față de durata întâlnirii, care s-a lungit până 3 ani mai târziu, datorate, în special,

²⁸ Poul Villaume, Odd Arne Westa, *op. cit.*, p. 195.

²⁹ *Ibidem.*

³⁰ Ceva la schimb cu altceva.

³¹ Arie Bloed, *From Helsinki to Vienna: Basic Documents of the Helsinki Process, vol. II*, p. 16.

relațiilor Est-Vest dar și datorită complexității problemelor de discutat. Dacă la Geneva, URSS a fost cea care a dorit încheierea rapidă a conferinței, asta cu costul unor compromisuri, acum situația se schimbă: interesul pentru CSCE crește de partea americanilor iar sovieticii sunt puși în situația de a cere și a specula această ambiție americană. Situația părea să se îmbunătățească atunci când statele N+N au venit cu un proiect de declarație finală, în decembrie 1981, însă, declararea legii marțiale în Polonia a risipit orice speranță ca această declarație să fie acceptată de statele prezente la Madrid.

Principalele probleme în agenda întâlnirii au fost îngrijorarea pentru abuzurile și violările drepturilor omului în țările din Estul Europei, noi măsuri de consolidare a încrederii (CBMs), dezarmările și îmbunătățirea relațiilor Est-Vest.

Al doilea an de la începutul întâlnirii (1982) a surprins propunerile Vestului de amendamente radicale cuprinse de documentul final, printre care și libertatea triadei *Solidaritatea*. Într-un final, după lungi pauze, Madridul începe să miște iar, în martie 1983, statele N+N au redactat o schiță revizuită a documentului final al întâlnirii ca un ultim efort de a încălzi raporturile Est-Vest³². Trebuie spus că, statele vestice nu au fost satisfăcute total de acest document și au propus alte numeroase amendamente, însă, se pare că Vestul nu era în poziția de a cere. Intervenția primului-ministru al Spaniei a dus la o înțelegere finală în iulie 1983.

Singura țară care tergiversa lucrurile a fost Malta, asta datorită faptului că nu îi erau satisfăcute cererile pentru securitate și cooperare în Marea Mediterană, însă, odată ce celelalte state se puneau, rând pe rând, de acord cu semnarea și validarea documentului, a fost forțată mâna delegației malteze care nu avea altă opțiune decât semnarea documentului.

Documentul de încheiere a fost adoptat la 9 septembrie 1983 de către miniștrii de Externe a tuturor celor 35 de state³³. Doborârea unei aeronave civile sud-coreene cu 260 de pasageri la bord de către trupele sovietice, când aceasta zbura pe teritoriul sovietic, a umbrit dar nu a blocat adoptarea documentului de încheiere a Întâlnirii de la Madrid.

Documentul de încheiere cuprinde confirmări și adăugiri la Actul final din 1975, eforturi considerabile făcându-se în ceea ce privește „basket one” prin stabilirea organizării unei Conferințe la Stockholm pentru discutarea CBMs și a problemei dezarmării.

Documentul cuprinde mai multe părți denumite astfel: o parte introductivă, „Probleme privind securitatea în Europa”, „o parte ce se referă la „Conferința pentru Măsurile de Consolidare a Încrederii (CBMs)”, „Cooperarea în domeniul economic, științific și tehnologic și al mediului”, „Probleme privind securitatea și cooperarea în Mediterană”, „Cooperarea privind domeniul umanitar și altele” și „Urmări ale

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*.

Întâlnirii”³⁴. Ceea ce interesează în continuare temei prezentate este ultimul amendament „Urmări ale Întâlnirii” deoarece în cadrul acestui capitol sunt stabilite următorii pași ai CSCE. Pentru o mai bună înțelegere voi prezenta textul integral:

Urmări ale Conferinței

„1. În conformitate cu prevederile Actului Final și cu hotărârea și angajamentul de a continua procesul multilateral inițiat de CSCE, Statele participante vor organiza întâlniri regulate prin reprezentanții lor.

A treia astfel de întâlnire va fi organizată la Viena începând cu data de 4 noiembrie 1986.

2. Agenda, programul de lucru și modalitățile din cadrul Întâlnirii de la Madrid vor fi aplicate, *mutatis mutandis*³⁵ la Viena, în cazul desigur în care nu vor fi luate alte decizii ale acestor probleme în cadrul negocierilor pregătitoare menționate anterior.

În scopul de a produce ajustări ale agendei, programului de lucru și modalităților de la Madrid, o întâlnire pregătitoare va fi organizată la Viena începând cu 23 septembrie 1986. Este lesne de înțeles că aceste ajustări se impun datorită schimbării datei și locului, tragerii la sorți și menționarea organizării altor întâlniri conform cu deciziile Conferinței de la Madrid 1980. Durata negocierilor pregătitoare nu ar trebui să depășească două săptămâni.

3. Statele participante vor decide mai departe în 1985, a zecea Aniversare a semnării Actului Final al CSCE care va fi sărbătorită la Helsinki.

4. Durata acestor întâlniri menționate în document; asta dacă nimic nu va fi adoptat, nu ar trebui să depășească șase săptămâni. Se va ține cont de rezultatul acestor întâlniri, așa cum este cazul, în cadrul Conferinței de la Viena.

5. Toate întâlnirile menționate mai sus vor fi organizate în conformitate cu Paragraful 4 al Capitolului al Urmărilor ale Conferinței din cadrul Actului Final.

6. Guvernului Spaniei îi revine sarcina de a transmite prezentul documentul Secretarului-General al Națiunilor Unite, Directorului General al UNESCO și Secretarului Executiv al Comisiei Economice pentru Europa din cadrul Națiunilor Unite. Totodată, acest document va fi transmis statelor neparticipante din Mediterană.

7. Textul acestui document va fi publicat de fiecare Stat participant, și va fi difuzat și făcut cunoscut pe cât de mult posibil.

³⁴ John Fry, *op. cit.*, p. 298.

³⁵ Schimbând ceea ce trebuie schimbat (DEX).

8. *Reprezentanții Statelor participante își exprimă mulțumirea cetățenilor și Guvernului Spaniei pentru excelenta organizare a conferinței și buneii ospitalități pentru fiecare delegație participantă*³⁶.”

Așa cum se poate vedea, acest capitol stabilește data următoarei conferințe (Viena), locul precum și alte dispoziții referitoare la implementarea hotărârilor luate în cadrul Conferinței de la Madrid și a organelor însărcinate cu transmiterea, implementarea și respectarea acestor dispoziții.

În încheierea prezentului document sunt prezentate două anexe în care se stabilesc două întâlniri la nivel de experți după cum urmează: *”Anexa I: Declarația Președintelui: Seminar susținut la Veneția pe tema Cooperării Economice, Științifică și Culturală în Mediterană în cadrul rezultatelor Întâlnirii la nivel de experți de la Valleta”* unde este stabilită organizarea unui seminar la Veneția, care să înceapă la 16 octombrie 1984 la orele 10 și să se încheie Vineri, 26 octombrie 1984³⁷, precum și pașii de urmat în discuție; *„Anexa II: Declarația Președintelui: Întâlnire la nivel de experți la Berna pe problema Contactelor Umane”* unde se hotărăște, la propunerea Elveției din 15 iulie 1983, organizarea unei întâlniri la nivel de experți la Berna, pe data de 15 aprilie 1986:

„Statelor participante,

Considerând dezvoltarea contactelor ca un important element în întărirea relațiilor prietenești și a încrederii printre oameni.

Afirmând, în relație cu prezentul lor efort de a îmbunătăți condițiile în această zonă, importanța atașată considerațiilor umanitare.

*Dorind în spiritul dezvoltării, precum și a continuării păcii, viitoare eforturi pentru a reuși continuarea progresului în domeniu*³⁸;...”

Data discuțiilor preliminare a fost stabilită la 2 aprilie 1986, iar durata întregi întâlniri nu ar fi trebuit să depășească 6 săptămâni. Au mai fost stabilite și alte întâlniri cum urmează: la Atena în 1984, la Ottawa în 1985 ori la Budapesta tot în 1985³⁹.

Așadar, într-un climat nefavorabil negocierilor ci mai degrabă acțiunilor, Madridul reușește, totuși, să unească toate cele 35 de state semnatare ale AFH și să încropească un document final care să dea, cel mai important, continuitate și legitimitate pe mai departe Comisiei pentru Securitate și Cooperare în Europa. Se pare că, acest drum nu a fost ușor, dată fiind situația din 1979 ori 1981 (evenimente amintite mai sus), însă, se poate spune că încă de pe acum CSCE reușește să se impună și să câștige putere, reușind să ia anumite măsuri care să conducă la *mult dorita* pace pe *bătrânul continent*.

³⁶ John Fry, *op. cit.*, pp. 298-299.

³⁷ *Ibidem*, pp. 300-302.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Arie Bloed, *From Helsinki to Vienna: Basic Documents of the Helsinki Process*, vol. II, p. 17.

3. Viena (1986-1989)

La 4 noiembrie 1986, debuta cea de-a treia întâlnire de analiză a implementării precum și revizuirii normelor Actului final, și anume Conferința de la Viena. Această întâlnire avea la bază deschiderea pe care URSS o arăta pentru îmbunătățirea raporturilor cu Vestul. De altfel, noul Secretar-General, Mihail Gorbaciov, lansase încă din 1985 două programe menite să faciliteze acest lucru și anume *glasnost*⁴⁰ și *perestroika*⁴¹.

Se pare, totuși, că această stare de lucruri nu a fost privită cu ochi buni de toate țările participante și nici în cadrul URSS nu a lipsit scepticismul față de eficiența și ingeniozitatea noilor programe politice ale lui Gorbaciov. Însă, nu au lipsit nici susținătorii și cel mai important este că aceștia se regăseau și în Vestul Europei.

Ca orice altă Conferință a CSCE-ului ținută în trecut, și cea de la Viena are parte de o Întâlnire premergătoare care a început la 23 septembrie 1986, și care a durat două săptămâni până pe 6 octombrie⁴². Această perioadă scurtă se datorează hotărârilor luate la Madrid, inclusiv în ceea ce privește următoarea conferință cea de la Viena, acum producându-se mici ajustări la agenda ori la programul de lucru.

La 4 noiembrie 1986 era deschisă, oficial, Conferința de la Viena unde erau prezenți toți cei 35 miniștri de Externe ai statelor participante⁴³. În ciuda deschiderii sovietice spre Vest, Conferința de la Viena va debuta cu un mic conflict ruso-american generat de setarea priorităților întâlnirii: Ministrul Afacerilor Externe al URSS, Eduard Shevardnadze, arăta clar că pentru țara pe care o reprezintă dezarmarea și alte probleme militare erau prioritare pe când Secretarul de Stat american George Shultz replica: „În ceea ce privește controlul armelor nucleare, poate am ajuns la un acord în discuțiile recente cu Uniunea Sovietică. În alte probleme, precum drepturile omului și conflictele regionale, continuă să fie o dezamăgitoare lipsă de mișcări pozitive⁴⁴.” Mai departe, invitația aceluiași Shevardnadze ca să se organizeze o conferință la Moscova pe teme amintite (drepturile omului, contactele umane, cooperarea pe domenii precum cultura,

⁴⁰ *Transparentă*. Este programul prin care Mihail Gorbaciov considera că poate combate corupția din cadrul conducerii de vârf a Partidului Comunist precum și abuzul de putere din administrație.

⁴¹ *Reconstrucție*. Reprezintă măsurile pe care M.Gorbaciov le-a luat pentru reformarea economiei și a societății sovietice dar și a conducerii Partidului Comunist, el înlocuind mai mulți oficiali aflați în posturi cheie.

⁴² Arie Bloed, *From Helsinki to Vienna: Basic Documents of the Helsinki Process*, vol. II, p. 21.

⁴³ Arie Bloed, Pieter Dijk (eds), *The Human Dimension of The Helsinki Process: The Vienna Follow-Up Meeting and its Aftermatch*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1991, p. 4.

⁴⁴ Vienna CSCE Review Conference, Address by Secretary of State George P. Schultz, November 1986, *apud* Arie Bloed, Pieter Dijk (eds), *The Human Dimension of the Helsinki Process: The Vienna Follow-Up Meeting and its Aftermatch*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1991, p. 5.

circulația informației etc.) a picat ca un trăsnet și a declanșat un val de opoziție față de această idee deoarece statele vestice se gândeau la această propunere ca la o altă manevră inteligentă a sovieticilor de a obține decizii favorabile propriului lor scop.

Trebuie spus că, nu doar Uniunea Sovietică a deschis Conferința cu propuneri favorabile drepturilor omului ci au fost și alte state care au lucrat la acest aspect. De exemplu, Ministru Afacerilor Externe olandez, Hans van den Broek, a propus înființarea unei comisii consultative, asemănătoare celei care deja funcționa în domeniul de reducere al armelor, care ar fi trebuit să se întâlnească anual și să verifice statutul normelor cu privire la drepturile omului.

Legat de problema drepturilor omului, Conferința de la Viena a dat prilej, datorită presei adunate la acest eveniment, grupurilor de disidenți ori celor care luptau împotriva abuzurilor din Est să se manifeste și să protesteze, pașnic ce-i drept, împotriva acestora. Așadar, pe lângă palatul Hofburg, cel care găzduia delegațiile prezente la conferință, ori în alte zone ale Vienei existau numeroși protestanți. După cum am zis temele variau de la pace în Europa, independența Statelor Baltice până la drepturile minorității croate din Austria sau la persoane îmbrăcate în costume ucrainesti pentru a atrage atenția diplomaților precum și presei asupra situației din Ucraina.

Cu toate acestea, Conferința a continuat iar raporturile Est-Vest păreau neschimbate cu statele vestice acuzând abuzurile din statele componente ale blocului comunist, aceste abuzuri reflectându-se la nivelul drepturilor omului, iar în cazul Rusiei și la amestecarea în treburile interne ale celorlalte state ale Uniunii. Însă, Vestul își va schimba tactica și se părea că și Estul devenea mai flexibil când scăpa de presiune, însă, cu două excepții: Cehoslovacia și România, care își păstrau vechile *deprinderi* diplomatice.

Vestul nu vedea încheierea unui document cu propuneri noi, atâta timp cât multe din cele stabilite deja în alte conferințe nu au fost împlinite și opta pentru realizarea unui mecanism de supervizare.

În cadrul conferinței s-a mai realizat o premieră și anume depunerea de propuneri cu privire la drepturile omului atât de către statele vestice cât mai ales de statele estice (de exemplu, Ungaria milita pentru protejarea minorităților naționale). Se pare că, pentru prima oară în cadrul unor astfel de circumstanțe, statele estice nu mai formau un bloc unit iar CSCE părea acum un forum unde, astfel de state își puteau afirma suveranitatea și promova propriile interese naționale.

Numeroase state estice s-au arătat flexibile la tradiționalele probleme ale CSCE și au durat nu mai puțin de 26 de luni până la a se ajunge la un consens. Această durată lungă, în ciuda flexibilității estice, s-a datorat atât diferențelor de opinie dintre Franța și SUA, privind un mandat de discutare a reducerii înarmărilor, precum și a propunerii de organizare a unei conferințe la Moscova, pe problema drepturilor omului. SUA, Canada

și Regatul Unit se temeau că dând curs acestei propuneri ar putea apărea interpretarea cum că Vestul va sprijini statutul actual al drepturilor omului din URSS. Doar vizita Secretarului General al P.C. din URSS la prim-ministrul britanic Margareth Thatcher⁴⁵, a putut schimba decizia în ceea ce privește această ultimă problemă. Se pare că, o altă cauză a acestei întârzieri reprezintă și gradul de flexibilitate arătat de URSS în public și cel în cadrul conferinței, noua politică sovietică de *transparență* și *reconstrucție* nefiind că mereu pusă în practică, așa, imediat. De exemplu, în ceea ce privea bruierea radio-urilor pentru ca acestea să nu poată transmite anumite informații nu s-a ajuns la un acord până când nu a vorbit M. Gorbaciov în cadrul unei Adunări Generale a Națiunilor Unite, din 1988⁴⁶. El a manifestat dorința de a înceta acest bruiaj, iar în săptămânile următoare de la aceasta toate statele din blocul comunist au încetat bruiajul. De altfel, și documentul final de la Viena va cuprinde un paragraf referitor la statele participante care puteau să își aleagă libere sursele de informații.

Privind statele estice și reprezentarea lor individuală ci nu ca un întreg, o unitate, este curios cum Cehoslovacia venea cu propunerea ca să se organizeze o întâlnire la Praga pe probleme economice. Însă, situația din această țară, unde regimul politic făcea abuzuri grave în timp ce avea o astfel de pretenție în cadrul CSCE l-a făcut pe ambasadorul SUA, Warren Zimmermann, prezent la Viena să declare: „*Modelul de represiune din Cehoslovacia*⁴⁷, împreună cu multiplele eforturi ale delegației cehoslovace de a obține aprobarea găzduirii în Praga a unei întâlniri pe teme economice, m-au condus să trec doar în revistă poziția SUA față de candidatura Cehoslovaciei... O viitoare gazdă trebuie să reflecte angajamentul față de deschidere și acces, pentru vizitatori și pentru cetățenii săi, acest lucru fiind foarte bine exemplificat de guvernul Austriei în cadrul Conferinței de la Viena. Datorită acestui simplu și rezonabil standard, guvernul Cehoslovaciei dă greș. Din cauza acestui motiv, Statele Unite nu vor accepta organizarea niciunei întâlniri după Conferința de la Viena în Cehoslovacia. Această decizie este irevocabilă⁴⁸”. Iată o Cehoslovacie care să nu spunem că ar fi concurat cu URSS la propuneri, deși domeniul era diferit dar venea cu o inițiativă proprie menită să scoată interesele naționale în față, o inițiativă care rupea statul central-european de interesele sovietice.

Aminteam mai devreme de un anume *mecanism Viena*, ivit parcă în toate demersurile statelor participante. Rolul acestui mecanism era acela de

⁴⁵ (13 octombrie 1925-8 aprilie 2013) prima femeie prim-mistru; a exercitat această funcție între 1979-1990, fiind primul-ministru al Marii Britanii.

⁴⁶ Dinah Shelton (ed), *Commitment and Compliance: The Role of Non-Binding Norms in the International Legal System*, New York, Oxford University Press, 2000, p. 353.

⁴⁷ Este vorba de arestarea și închiderea lui Vaclav Havel, organizatorul unui miting non-guvernamental în Praga, înăbușit de comuniști.

⁴⁸ Dinah Shelton, *op. cit.*, p. 358.

a supraveghea dacă angajamentele luate de statele CSCE cu privire la contactele umane și drepturile omului erau îndeplinite⁴⁹.

Mecanismul de Viena constă în următoarele 4 faze:

-Schimbul de informații: mecanismul cere statelor CSCE să schimbe informații și să furnizeze, în cel mai scurt timp, un răspuns în scris celorlalte state CSCE care se interesează de starea drepturilor omului în acea regiune. Aceste comunicări se vor face pe cale diplomatică sau pe calea ODIHR (Oficiul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului din cadrul CSCE)⁵⁰.

-Întâlniri bilaterale: statele CSCE ar trebui să organizeze întâlniri bilaterale în vederea examinării stării drepturilor omului. Data și locul întâlnirii vor fi stabilite prin înțelegeri reciproce pe cale diplomatică dar și ODIHR poate să servească drept o cale.

-Notificarea tututor statelor CSCE: orice stat participant care consideră necesar să aducă în față probleme legate de drepturile omului, constatate fie și în cadrul întâlnirilor bilaterale, o poate face în cadrul CSCE pentru a atrage atenția celorlalte State participante prin canalul diplomatic sau ODIHR.

-Ridicarea de probleme în cadrul întâlnirilor CSCE: orice stat participant poate furniza date privind schimbul de informații și răspunsuri privind anumite cereri pentru informații sau reprezentări (prima fază) de asemenea, și date privind rezultatele întâlnirilor bilaterale (faza a doua), inclusiv informații despre anumite cazuri sau situații care îngrijorează, în cadrul întâlnirilor CSCE⁵¹. Acest mecanism a fost desăvârșit în cadrul mai multor conferințe: Copenhaga (1990), Moscova (1991) și Helsinki (1992)⁵².

Însă, până ca aceste decizii să fie luate, situația de la Viena degenerase după retragerea presei, astfel SUA, Canada și Marea Britanie presau, pe tema drepturilor omului, URSS mai ales la auzul știrii că Anatoly Marchenko, un membru marcant al *Moscow Helsinki Group*, murise într-o închisoare sovietică din Chistopol, ambasadorul SUA, Zimmermann cerând un minut de reculegere în cadrul conferinței. Nici acțiunile Războiului Rece nu au rămas ascunse: URSS sancționa faptele SUA din Nicaragua, astfel, Rusia apela la principiul neamestecării în treburile altui stat și acuza SUA de acest lucru; în schimb SUA reproșa URSS invazia din Afghanistan.

Însă, această stare de lucruri se va schimba, mai ales în privința URSS se vor face progrese în ceea ce privește drepturile omului. În decembrie 1986, URSS schimba legislația cu privire la emigrație și dreptul

⁴⁹ Stefan Lehne, *The Vienna Mechanism of the Conference on Security and Cooperation in Europe, 1986-1989; A Turning Point in East-West Relations*, Boulder, 1991, p. 71.

⁵⁰ Michael Bothe, Natalino Ronzitti, Allan Rosas (eds), *The OSCE in the Maintenance of Peace and Security: Conflict Prevention, Crisis Management and Peaceful Settlement of Disputes*, Kluwer Law International, 1997, p. 96.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² Arie Bloed (ed), *Monitoring Human Rights in Europe: Comparing International Procedures and Mechanisms*, Martinus Nijhoff Publishers, 1993, p. 59.

de a călători. De asemenea, la 27 ianuarie 1987, Yuri Orlov (eliberat din lagăr 1986 pentru un schimb cu SUA), Nathan Scharanski ș.a. au făcut un apel în scris la Conferința de la Viena, în care ei cereau eliberarea deținuților politici din Uniunea Sovietică⁵³. Această acțiune nu va rămâne fără consecință în viitor.

În stabilirea unei schițe a actului final al conferinței au existat destule probleme legate în special de incapacitatea statelor NATO de a depune o propunere nouă privind partea militară ori întârzierea unor state precum Elveția și Austria de a înainta o hârtie despre dimensiunea umană.

O altă situație ce a împiedicat finalizarea unui document concludent a fost intervenția ambasadorului român, Dumitru Aninoiu, la 7 iunie în plenara CSCE, acesta acuzând faptul că documentul final nu este echilibrat și este inspirat de valorile vestice, anulând aproape toată munca depusă de statele N+N⁵⁴. Acest act ar fi fost, în viziunea delegației române, axat prea mult pe drepturile civile și politice, neglijând importanța drepturilor economice și sociale. Astfel, românii prezentând o contrapropunere care schimba situația prin prisma aspectului că fiecare drept trebuia să sprijine și să servească regimul socialist. Însă, România va atrage atenția internațională prin proiectul de modernizare și industrializare a țării care propunea desființarea a 8 000 de sate, iar Ungaria a fost statul cel mai vehement la adresa acestui proiect.

Într-un final, Conferința de la Viena va avea un document final care va fi adoptat de toate Statele participante, la 15 ianuarie 1989. Acest document stabilea alte întâlniri pe diferite teme după cum urmează: 30 mai-23 iunie 1989 la Paris; 5-29 iunie 1990 la Copenhaga; 10 septembrie-4 octombrie 1991 la Moscova⁵⁵.

Structura documentului final al Conferinței de la Viena este următoarea: *Probleme privind Securitatea în Europa, Măsurile privind Creșterea Securității și Încrederii (CSBMs) și Aspecte certe ale Securității și Dezarmării în Europa, Cooperarea în domeniile economic, științific și tehnologic și al mediului, Probleme privind Securitatea și Cooperarea în Mediterană, Cooperarea în domeniul umanitarist și alte domenii, Dimensiunea Umană a CSCE și Urmările Conferinței*⁵⁶.

După cum se poate observa, documentul final de la Viena respectă tiparul documentelor adoptate înainte la Belgrad și Madrid, desigur cu schimbările convenite în cadrul conferinței, iar ultimul capitol păstrează tiparul redactării celui prezentat anterior (Madrid, 9 septembrie 1983) de aceea nu voi mai prezenta tot capitolul ci doar aspecte ce interesează tema noastră.

⁵³ Arie Bloed, Pieter Dijk, *The Human Dimension of the Helsinki Process: The Vienna Follow-Up Meeting and its Aftermath*, p. 11.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 23.

⁵⁵ www.osce.org, (accesat la data de 02.11.2014).

⁵⁶ John Fry, *op. cit.*, pp. 305-358.

Primele paragrafe stabilesc obligația organizării altor întâlniri ale CSCE, mai mult se stabilește organizarea unei conferințe principale, la Helsinki, începând cu 24 martie 1992.⁵⁷ De asemenea, a fost stabilită data întâlnirii pregătitoare și anume la 10 martie 1992.

În plus față de documentul concludent de la Madrid, cel de la Viena include un paragraf referitor la examinarea scopului raționalizării modalităților organizării viitoarelor întâlniri, consolidarea acestora, a eficienței și pentru asigurarea celor mai bune posibilități de folosire a resurselor de către Statele participante. Pentru realizarea acestora Statele participante au decis:

„-să renunțe la discuțiile preparatorii cu excepția cazului când s-ar conveni altfel.

-având în vedere scopul conferinței, să se limiteze numărul organismelor de lucru subsidiare pe cât de puțin posibil.

-să se limiteze durata întâlnirilor, cu excepția cazului când se va stabili altceva, la nu mai mult de 4 săptămâni.

-în cadrul întâlnirilor unde sunt invitați participanți non-guvernamentali să contribuie la acestea, să se folosească la maxim posibilitatea de a organiza întâlniri informale pentru a permite cât mai multe discuții spontane.

-să respecte în aceiași măsură ca și țara gazdă Ziua Națională⁵⁸”.

În finalul documentului, se hotărăște ca guvernele Statelor participante să publice textul documentului și să îl facă cât mai public posibil.

La sfârșitul a trei principale conferințe ale CSCE-ului și după multe dispute între Est și Vest se pare că lucrurile se așează pe drumul cel bun. Deși aceste negocieri au debutat cu stângul la Belgrad, în 1977, iar climatul sub care s-a desfășurat Conferința de la Madrid, din 1980, nu a fost prielnic acesteia, la Viena, datorită și noilor proiecte ale lui Mihail Gorbaciov, raporturile Est-Vest au simțit o îmbunătățire majoră. Dimensiunea umanitară pe care a căpătat-o această conferință, a iscat mici conflicte la început dar, într-un final, s-a ajuns la un consens general, la Viena luând naștere și un mecanism care va fi desăvârșit la Moscova, în 1991.

Trebuie spus că denunțarea abuzurilor din statele comuniste și formarea grupurilor disidente au jucat un rol important în demascarea regimurilor socialiste prezente în Estul Europei. Astfel, se va alimenta dorința popoarelor asuprite de aceste regimuri să scape de sub acest *jug* și să își declare suveranitatea națională. Totodată, s-a dorit trecerea la un regim care nu numai să includă în constituție drepturile omului și principalele libertăți cetățenești ci, să le și respecte.

Pe plan politic, SUA consideră această schimbare de lucruri ca un succes în *interminabilul* Război Rece, purtat împotriva URSS-ului. Început

⁵⁷ *Ibidem*, p. 356.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 357.

de administrația Reagan, acest așa-zis succes, a fost desăvârșit sub sceptrul lui George H. W. Bush.

În ceea ce privește URSS, proiectele lui Gorbaciov nu au reușit să reformeze societatea sovietică, nici clasa politică și nici pe departe să relanseze economia, aflată în derivă, a Uniunii Sovietice. Mai mult decât atât, lumea est-europeană va fi cuprinsă de puternice frământări care puneau în balans legitimitatea regimului comunist. Gravele probleme economice au pus regimul comunist în imposibilitatea de a asigura bunăstarea economică și armonia socială. Adăugându-se la acestea și abuzurile asupra populației, la 25 decembrie 1991, odată cu demisia lui Mihail Gorbaciov, se sfârșea o eră a socialismului, sfârșit la care a contribuit, printre altele, și așa-zisul *Proces de la Helsinki*.

BIBLIOGRAFIE

BILANDZIC, Vladimir, DAHLMANN Dittmar, KOSANOVIC, Milan (eds.), *The First CSCE Follow-up Meeting and the Crisis of Détente*, Gottingen, V&R Unipress, 2012.

BLOED, Arie(ed), *Monitoring Human Rights in Europe: Comparing International Procedures and Mechanisms*, Martinus Nijhoff Publishers, 1993.

BLOED, Arie, DIJK, Pieter (eds.), *The Human Dimension of The Helsinki Process: The Vienna Follow-Up Meeting and its Aftermatch*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1991.

BLOED, Arie, *From Helsinki to Vienna: Basic Documents of the Helsinki Process*, vol. II, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1990.

BLOED, Arie, *The Conference on Security and Co-operation in Europe. Analysis and basic documents, 1972-1993*, partea întâi, Dordrecht, Kluwer Academic Publishers, 1993.

BOTHE, Michael, RONZITTI, Natalino, ROSAS, Allan (eds.), *The OSCE in the Maintenance of Peace and Security: Conflict Prevention, Crisis Management and Peaceful Settlement of Disputes*, Kluwer Law International, 1997.

FRY, John, *The Helsinki Process. Negotiating security and cooperation in Europe*, Washington DC, National Defense University Press, 1993.

HERACLIDES, Alexis, *Security and Cooperation in Europe. The Human Dimension 1972-1992*, London, Frank Cass &Co. LTD, 1992.

JURRJENS TH., Rudolph, *Efficacy and Efficiency in Multilateral Policy Formation: The Experience of Three Arms Control Negotiations: Geneva, Stockholm, Vienna*, Haga. Kluwer Law International.

LEHNE, Stefan, *The Vienna Mechanism of the Conference on Security and Cooperation in Europe, 1986-1989; A Turning Point in East-West Relations*, Boulder, 1991.

SNYDER B., Sarah, *Human Rights Activism and the End of the Cold War*, New York, Cambridge University Press, 2011.

SHELTON, Dinah (ed), *Commitment and Compliance: The Role of Non-Binding Norms in the International Legal System*, New York, Oxford University Press, 2000.

VILLAUME, Poul, WESTAD ARNE, Odd (eds), *Perforating the Iron Curtain. European Detente, Transatlantic Relations, and the Cold War, 1965-1985*, Copenhagen, Museum Tusulanum Press, 2010.

www.osce.org – site-ul Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa.